

Esimesed aastad uues kooli-(seltsi-) majas

(Algus «Punases Tähes» nr. 61)

Salatsel tegutses «Kalevipoja» selts enam kui pool sajandit. Esimesel kahel aastal leiti peavarju taluperemees Jakob Valtri majas. See oli ajutine peatuspaik. Elu-jõuline, üha kasvav selts vajab korralikku kooli-(seltsi-)maja. Kuidas aga saada selle ehitamiseks raha? Niigi olid seltsil suured võlad. Abi pakkusid viis ümberkaudset edumeelset talumeest. Nad lubasid ehitada seltsimaja esialgu omal kulul. Aegapidi lubas selts võla tasuda.

1887. aasta suvel sai uus maja valmis. Nüüd olid seltsil oma avarad ruumid piduõhtute korraldamiseks. Seni oli pidusid tehtud peamiselt vabas õhus. Nii oli 1885. aasta 28. juulil suurejooneline näitemüük Valtri talus. 1887. aasta suvel korraldati ümberkaudsete laulukooride ühine kontsert Salatsel Suurmäel. Seniste piduõhtute kavast puudusid näitemängud. Nüüd, 1887. aasta suvest alates täitsid suurema osa pidude programmist aga just näitemängud.

Esimese teate näidendi lavastamisest Salatsel leiame seltsi eestseisuse koosoleku protokollist 27. maist 1887. aastal. Siit loeme, et luba näitemängu õppimiseks on kuberneri juba saabunud. Eestseisus koostas nüüd kuulutuste tekstid avaldamiseks «Valguses» ja «Virulases» ning määras piletihinnad (20 kop. meestele, 10 kop. naistele). Edasi märgiti koosoleku protokollis: «Näitelava valmistamise palus eestseisus mängu etendajaid oma peale võtta.» Kahjuks ei selgu siit, mis näidend see oli või millal täpselt etendus aset leidis. Igatahes pidi see olema üsna varsti pärast koosolekut.

Paar kuud hiljem, 1887. a. 16. augustil esinesid uues seltsimajas Palmse näiteseltskond ja laulu-

koor. Neid juhatas Kalevipoja kooli endine õpilane, nüüd Palmse koolmeister Eduard Langsep. Esitajad Peeter Jakobsoni «Koit ja Hämarik» ning naljalugu «Vorstaru linna pürjermeister».

Täpsemad andmed «Kalevipoja» seltsi oma näitetrupi esinemisest pärinevad 1888. aasta 28. veebruarist. Siis esineti piduõhtul kahe näidendiga: «Teie käsu peale, herra leitnant» ja «Hullu Antsu abiga». Nagu teatab «Olevik», «...saivad mõlemad mängud rahva poolt rahuloldavalt vastu võetud, iseäranis nalja tegi Hans. Vahemuusikaks oli mõned naljalaulud klaveri kaasmänguga».

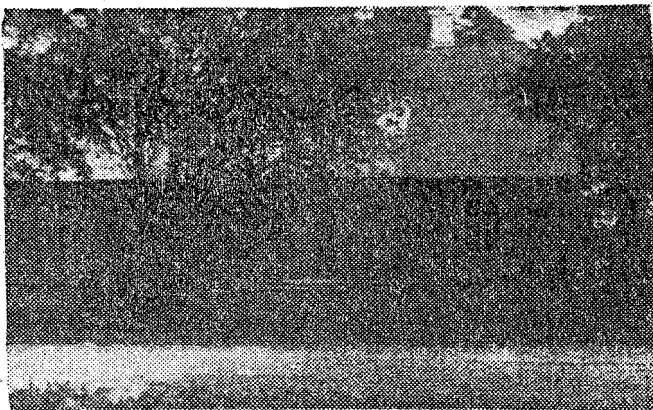
«Kalevipoja» koolimaja võla tasumiseks andis oma panuse ka Käsma—Võsu näiteseltskond. 1888. a. 14. juunil korraldas see Salatsel piduõhtu, kus esitati laule ja näitemäng. Juhatas Käsma koolmeister. Vaheaegadel mängis Sagadi viiulikoor. Ajalehtede teatel läinud näitemäng «heaste korda».

Vaevalt pool aastat edasi, ja taas tulid võsulased Salatsel,

seegi kord oli nende eesmärgiks aidata «Kalevipoja» koolimaja võlga tasuda. 5. veebruaril 1889 mängisid nad seal J. Orgussaare «Inimese hind ja väimehe väärtus» ja Juhani Kunderi «Muru-Miku meelehaigus».

1889. a. 2. aprillil esines koolimajas «Kalevipoja» näitetrupp. Kavas oli «Uhkus enne langemist». Veel on teada seltsi näitemänguõhtu sama aasta 9. septembrist. Sellest laekunud puhaskasu 15 rubla ja 15 kopikat läks jagamiseks koolimaja ehitajate vahel.

Kui vaadata seltsi näitetrupi repertuaari 1880-ndate aastate II poolele, näeme, et mängiti põhiliselt lühemaid jante, ühevaatuselisi, üsnagi nõrku komöödiakesi. Paljudes teistes eesti seltsides samal ajal lavastatud Lydia Koidula, Juhani Kunderi, Carl Robert Jakobsoni ja teiste klassikute näidendite lavastamise kohta «Kalevipoja» seltsis puuduvad seni andmed. Eesti klassika õppimine ja esitamine muutus hoogsamaks sajandi viimasel aastakümnel.

«KALEVIPOJA» SELTSI KOOLIMAJA.